

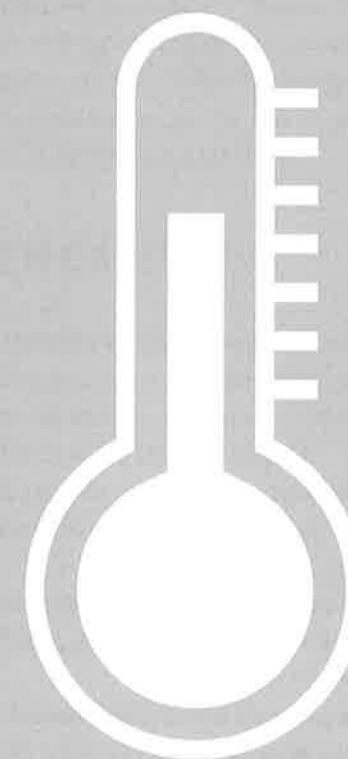
OPDRACHT 2 PRAKTIJSITUATIES

› **Bedenk wat je in de onderstaande situaties zou doen:**

1. Een docent neemt een toets af bij een cursist. Het gaat om een toets waarmee tijdens het alfabetiseringsproces de technische leesvaardigheid wordt gemeten. De cursist moet woordjes hardop lezen. De hoeveelheid woordjes die hij binnen een bepaalde tijd leest, geven een indicatie van zijn technische leesvaardigheid. De cursist maakt veel fouten. De docent begint een gesprek over de toets en vraagt of hij die belangrijk vindt om te doen. De cursist geeft aan dat hij het niet belangrijk vindt omdat hij eerst woorden wil leren.
2. Een docent besteedt in zijn lessen aan midden- tot hoogopgeleide cursisten, op weg naar niveau B2, regelmatig aandacht aan strategieëntraining. Tijdens een lesonderdeel waarin leesstrategieën aan bod komen, valt een cursiste hem hierop fel aan. Zij wil dit niet, zij heeft dit niet nodig. Zij heeft immers in eigen land al succesvol een studie afgerond.
3. In een leergang die gebruikt wordt in NT2-lessen staat een artikelje over het homohuwelijk. Wat doe je hiermee in een groep met cursisten uit landen en culturen waarin het homohuwelijk niet mogelijk is, of waar zelfs openlijke uitingen van homoseksualiteit strafbaar zijn?
4. Bij een taalschool wordt gewerkt volgens de FC-Sprint²-methode. (Deutekom 2008) 'FC Sprint²' is een specifieke aanpak van het aanleren van Nederlands aan anderstaligen **1**. Sprint²-docenten fungeren als coach. Zij leggen met hun opdrachten de lat voor de cursisten net een beetje te hoog. Ze moeten zelfstandig op zoek naar bronnen waarmee zij zich een vaardigheid eigen kunnen maken. De cursist moet het geleerde vervolgens in een presentatie aan de docent en de medecursisten laten zien. Sommige cursisten klagen over de docent: 'Hij doet niks. Ik leer niks van hem, ik moet alles zelf uitzoeken. Hij legt nooit iets uit, maar zegt dat ik het aan de anderen zou kunnen vragen of opzoeken in het boek of op de computer. Ik ben écht heel ontevreden!'

2

EEN VEILIG EN RIJK LEERKLIMAAT

HOOFDSTUK 2

EEN VEILIG EN RIJK LEERKLIMAAT

2

1 INLEIDING

In het vorige hoofdstuk zijn allerlei kenmerken van NT2-leerders genoemd. Sommige kenmerken bleken het verwerven **B** van het Nederlands negatief te kunnen beïnvloeden. Maar als je een goed *leerklimaat* weet te creëren, kun je veel belemmeringen opheffen. Het begrip *leerklimaat* lijkt misschien enigszins abstract en ongrijpbaar. Toch ontkent niemand het bestaan en het belang ervan, sterker nog: iedereen is ervan overtuigd dat mensen beter leren wanneer er een goed *leerklimaat* heerst. Maar wat is het precies? En hoe kun je bepalen of het goed is? In dit hoofdstuk worden het begrip *leerklimaat* en verschillende deelaspecten ervan nader toegelicht en wordt bekeken hoe je als docent het *leerklimaat* in je eigen lessen kunt beïnvloeden en versterken.

Het *Competentieprofiel docent Nederlands als Tweede Taal* spreekt in dit verband van 'een docent die op bezielende manier leiding geeft, een vriendelijke en coöperatieve sfeer schept, en zorgt voor een open communicatieve leeromgeving en een veilig klimaat in de klas. Daarvoor is hij onder andere op de hoogte van de werking van groepsdynamica en interculturele communicatie.' (Liemberg e.a., 2010)

2 OPDRACHT EN CASUS

- › **Geef in de tabel op de volgende pagina in de tweede kolom aan welke van de volgende factoren volgens jou bijdragen aan een rijk en veilig leerklimaat.**
 - ++ = draagt in sterke mate bij aan een rijk en veilig leerklimaat
 - + = draagt bij aan een rijk en veilig leerklimaat
 - +/- = draagt een beetje bij aan een rijk en veilig leerklimaat
 - = draagt niet bij aan een rijk en veilig leerklimaat
- › **Geef jezelf in de derde kolom op al deze aspecten een cijfer tussen 0 en 6. Een 0 staat voor: dit doe ik helemaal niet, een 6 voor: dit doe ik altijd in mijn lessen.**
- › **Als je zelf nog geen NT2-lessen geeft, neem dan een docent in gedachten van wie je zelf ooit vreemdetaalonderwijs hebt gehad en geef voor hem of haar een score aan in kolom 3.**

Docentcompetenties	Belangrijk	Mijn score
1. De docent betreft de cursisten actief bij de les.		
2. De docent prijst de cursisten en moedigt ze aan.		
3. De docent moedigt de cursisten aan tot het stellen van vragen.		
4. De docent gaat in op vragen, vooral als ze betrekking hebben op de lesstof.		
5. De docent stelt cursisten regelmatig op hun gemak door persoonlijke aandacht te geven (begroeten, namen en persoonlijke situatie cursisten kennen, belangstelling tonen voor achtergrond cursisten).		
6. De docent handhaaft bij allen bekende gedragsregels (bijvoorbeeld ten aanzien van op tijd komen, afwezigheid, huiswerk maken) op een bij volwassenen passende wijze.		
7. De docent geeft aan wat goed gaat.		
8. De docent leidt cursisten stap voor stap naar oplossingen.		
9. De docent hanteert verschillende feedbacktechnieken B : - impliciete correctie (bv. door correcte herhaling); - expliciete correctie (bv. door herschrijven); - vragen stellen ter correctie.		
10. De docent corrigeert betekenisfouten passend bij het niveau van de cursist.		
11. De docent corrigeert vormfouten passend bij het niveau van de cursist.		
12. De docent corrigeert uitspraakfouten passend bij het niveau van de cursist.		
13. De docent geeft feedback passend bij de oefening.		
14. De docent begint de les op tijd en sluit op tijd af.		
15. De docent houdt zich grotendeels aan de lesplanning.		
16. De docent stelt het tempo van de les indien nodig bij.		
17. De docent beantwoordt vragen van cursisten to the point en zonder onnodige uitweidingen.		
18. De docent checkt regelmatig bij cursisten of hij te snel of te langzaam gaat.		
19. De docent verdeelt de spreektijd goed (tussen hem en de groep en tussen cursisten onderling).		
20. De docent speelt in op overeenkomsten en verschillen tussen de Nederlandse taal en cultuur en die van de cursisten door verbanden te leggen tussen hun eigen beelden van de samenleving en de Nederlandse maatschappij.		
21. De docent geeft blijk van kennis en/of belangstelling voor de taal en de cultuur van de cursisten (bijvoorbeeld door te vragen naar uitdrukkingen of groeten in de taal van de cursisten).		

Bron: Observatiedocument ten behoeve van onderzoek naar succesfactoren in inburgeringsonderwijs, www.proeftuininburgering.nl

- › **Bekijk de casus. Het is maandagochtend. Cursisten komen de klas in en worden individueel begroet door de docent. Zij stelt wat vragen over het afgelopen weekend.**

HET BEGIN VAN DE LES

- D: Fijn dat jullie er zijn! Alles goed?
 C1: Lekker weekend.
 D: Lekker weekend gehad?
 C1: Ja, lekker rustig in thuis, ga naar buiten, met de fiets. Ja is lekker.
 D: Genoten van de zon! Jullie ook?
 C2: Ja, weest Vondelpark.
 D: Je bent naar het Vondelpark geweest?
 C2: Ja voel beetje niet goed, zon.
 D: Voelde je je niet goed in de zon? Ben je verbrand?
 C2: Ja, allergie.
 D: Heb je last van allergie? Ah, hooikoorts? Waar we het laatst over hadden? Je moet een pilletje nemen.
 C2: Wijst naar zijn hoofd.
 D: Heb je nou pijn aan je hoofd?
 C2: Ja hier, jeuk.
 C1: Hij is echt rood, hè?
 D: Doe de volgende keer maar liever een petje op. En jullie?
 C3: Ja goed. Chillen.
 D: Waar ging je chillen? In de stad?
 C3: Naar bioscoop.
 D: Naar de bioscoop? Dan was je binnen! Daar had je niks aan het mooie weer. Oké. Nou, nu gaan we beginnen aan weer een nieuwe week.

› **Reflectievraag**

- Dragen de handelingen van de docent bij aan een veilig leerklimaat?

- › **Discussieer over je antwoorden met studiegenoten of collega's of post je bijdrage op de website en lees de bijdragen van anderen.**

3 ACHTERGRONDEN

3.1 EEN VEILIG LEERKLIMAAT

KENNIS VAN DE ACHTERGROND VAN JE CURSISTEN

Elke cursist moet zich veilig en gerespecteerd voelen. Hiervoor is het nodig dat jij als docent weet wie je cursisten zijn en wat zij mee de klas in brengen. In ieder geval is het van belang zo snel mogelijk hun namen te kennen en het land van herkomst. Daarnaast helpt kennis over hoe het leven van de cursisten er voorheen uitzag en wat hen naar Nederland heeft doen gaan. Deze zaken kunnen gevoelig liggen, en kun je het beste individueel proberen te bespreken; dat is voor de cursist het veiligst. Vraag niet door als blijkt dat iemand dingen níét wil vertellen.

Vanuit de opgedane kennis kun je iedereen in de groep geïnteresseerd en positief benaderen. Dit zal een respectvolle omgang tussen de cursisten onderling bevorderen.

Verder is kennis van de talige voorkennis van je cursisten essentieel. Daarmee kun je namelijk inspelen op hun vaardigheden en voorkomen dat je cursisten overvraagt, of juist dingen laat doen die ze allang kunnen.

VEILIGHEID EN GROEPSDYNAMICA

Door een veilige sfeer durven cursisten zich te uiten, vragen te stellen, met de taal te experimenteren en samen te werken. Een veilig leerklimaat is echter geen statisch gegeven. Het is niet iets wat er altijd is of niet is. Zelfs binnen één groep kan het er de ene les wel zijn en de andere niet. Het leerklimaat kan zelfs tijdens één les omslaan.

Sommige cursisten voelen zich bijvoorbeeld minder prettig bij een groepsopdracht dan tijdens een klassikaal onderdeel (zie Hoofdstuk 1, Kenmerken van de NT2-leerder). Een opdracht die je in een bepaalde groep hebt gegeven en die toen heel goed liep en rijke leermomenten tot stand bracht, werkt in een andere groep minder goed.

Daarnaast moeten cursisten elkaar en de docent leren kennen en naar elkaar toe groeien, althans in voldoende mate om van en met elkaar te kunnen en willen leren. Als docent kun je dat proces in gang zetten door middel van kennismakingsspellen, en door samenwerking te stimuleren en te organiseren.

Je bewaakt de veiligheid door de voorkeuren en leerstijlen (zie Hoofdstuk 1, Kenmerken van de NT2-leerder) van je cursisten te kennen en daarop in te spelen. Soms kun je de samenwerking van het toeval laten afhangen. Cursisten zoeken hun eigen veiligheid door na enige tijd vaste plaatsen in de klas te kiezen, waardoor ze vaak met dezelfde persoon of personen kunnen samenwerken. Enerzijds respecteer je dit, anderzijds wil je af en toe andere samenwerkingsverbanden organiseren, bijvoorbeeld om mensen met dezelfde moedertaal uit elkaar te halen, of om beter te kunnen differentiëren (zie Hoofdstuk 6, Differentiëren). Voor het veiligheidsgevoel is het verder van belang dat cursisten die elkaar niet liggen, niet gedwongen worden samen te werken.

Een goed leerklimaat is dus een combinatie van *rijk*, waarin cursisten worden uitgedaagd, en *veilig*, waarin zij niet worden overvraagd.

GROEPSONTWIKKELING

Er is een relatie tussen veiligheid en groepsontwikkeling. Levine (1982) onderscheidt in de totstandkoming van groepen vier fasen:

1. de parallelfase
 2. de opnemingsfase
 3. de wederkerigheidsfase
 4. de eindfase
1. In de parallelfase richten de deelnemers zich vooral op de docent en minder op elkaar. De communicatie die cursisten onderling hebben is nog plichtmatig en oppervlakkig. Er is nog onzekerheid over wat men van de groep kan verwachten.
 2. In de opnemingsfase ontstaan kleinere subgroepen en worden verschillen tussen deelnemers zichtbaar. In deze fase is de aandacht van de deelnemers meer op elkaar gericht en proberen de deelnemers door de groep geaccepteerd te worden. Ook worden er patronen zichtbaar. Er zijn deelnemers die meer aanwezig zijn en meer autoriteit hebben en deelnemers die stiller zijn en vooral volgbaar gedrag vertonen.
 3. In de wederkerigheidsfase is een harmonieuze groep tot stand gekomen waarin iedereen geaccepteerd wordt. De subgroepen zijn weer verdwenen en eventuele onderlinge verschillen worden pragmatisch opgelost. In deze fase kan de groep zich met alle energie op de taakuitvoering storten en is er volop samenwerking.
 4. In de eindfase ten slotte valt de groep weer langzaam uiteen. Men bereidt zich voor op het afscheid en de onderlinge contacten worden langzaam afstandelijker.

In lesgroepen zie je de fasen in de groepsontwikkeling terugkomen. Niet altijd worden alle fasen doorlopen. Dit hangt mede af van hoe lang de groep bijeen blijft. Een groep die slechts een paar lessen bestaat, heeft minder kans om in fase 3 te belanden, al kunnen de fasen zich ook in de loop van een dagdeel voordoen. Daarnaast hangt de groepsontwikkeling af van hoe stabiel de groepssamenstelling is. Wanneer er voortdurend cursisten bij komen en vertrekken, kan een groep van de wederkerigheidsfase (3) terugvallen in de opnemingsfase (2), wat kan leiden tot vertraging in het leerproces.

Voor een veilig en rijk leerklimaat is het belangrijk dat jij als docent je handelen afstemt op de fase waarin de groep verkeert.

1. In de eerste fase van de groepsontwikkeling zijn cursisten erg onzeker en vooral gericht op jou, de docent. Door een sterke regie te voeren, helderheid over regels en procedures te verschaffen en goed afgebakende opdrachten te geven, zorg je in de eerste fase voor veiligheid.
2. In de tweede fase is het de kunst om de groepsleden de kans te geven elkaar te leren kennen en te komen tot een verdeling van de rollen en het creëren van informele regels. In deze fase geef je de groep meer ruimte, maar zorg je er tegelijkertijd voor dat informele leiders niet te veel de overhand krijgen en dat er geen leden buitengesloten worden. Voor een rijk leerklimaat is het namelijk van belang dat alle cursisten delen in jouw aandacht en die van de medecursisten. Om vooruitgang te boeken, is een cursist aangewezen op feedback **B** van jou of zijn medecursisten, en moet hij antwoord kunnen krijgen op zijn vragen.
3. Voor de wederkerigheid in de groep moet je ervoor waken dat cursisten die minder goed meekomen gezichtsverlies lijden ten overstaan van de anderen. Een voorbeeld daarvan is het hardop laten voorlezen door een cursist die langzaam en hikkend leest. Bossers e.a. (2010) geven verschillende redenen waarom hardop voorlezen in een groepsles weinig zin heeft, bijvoorbeeld dat de lezer vooral bezig is met het verklanken van de lettertekens en dan minder of geen aandacht heeft voor de betekenis van wat hij leest (zie Bossers e.a. 2010, p. 306). Bovendien kan het in hoge mate bedreigend zijn voor een cursist die zich al niet opgewassen ziet tegen de taak en dan ook nog eens de hete adem van de hele groep in zijn nek voelt. Hou bij de toewijzing van opdrachten dus rekening met de veiligheid van de opdracht. Laat bijvoorbeeld zwakkere cursisten 'meeliften' met sterkere cursisten en vraag bij de klassikale nabespreking van een groepsopdracht alleen de zelfverzekerde (dit zijn niet per se de sterkere!) cursisten om te reageren.

In het belang van een veilig leerklimaat probeer je als docent ervoor te zorgen dat de groep zo snel mogelijk in de fase van wederkerigheid belandt. Eenmaal daar kun je de groep meer vrijheid geven en vertrouwen op hun zelforganiserend vermogen. Het is nu je taak om door middel van uitdagende opdrachten en verdiepende nabesprekingen te zorgen voor een rijk leerklimaat.

GROEPSGEVOEL

Het is belangrijk dat de cursisten in de groep zich bij elkaar betrokken voelen. Er zijn een paar belangrijke factoren die hen binden. Zij zitten bijvoorbeeld allemaal in hetzelfde schuitje: ze willen of moeten een nieuwe taal leren, en ze zijn bewoners van een nieuw land. Deze overeenkomsten kun je vaak benutten in groeps gesprekken en groepsactivi-

teiten. Herkenning geeft troost als dingen zwaar vallen, kan goed gepaard gaan met humor en relativering en werkt bovenal verbindend.

Natuurlijk zijn er ook verschillen, zoals land van herkomst en de reden om hierheen te komen. Ook die kunnen onderwerp zijn van gesprek, en daarmee leiden tot wederzijds begrip. Soms zullen verschillen echter niet te overbruggen zijn. Wanneer cursisten op bepaalde punten sterk verschillen en elkaar niet lijken te willen naderen, is het zaak dat je ze de gelegenheid biedt afstand van elkaar te houden. Ze hoeven dan bijvoorbeeld niet naast elkaar te zitten of samen te werken.

INTERCULTURELE COMMUNICATIE

In de NT2-klas komen culturen samen. Het moet tweede natuur van de NT2-docent zijn om ieders identiteit respectvol te benaderen. Voor een veilig leerklimaat voor iedereen in de klas is het in de eerste plaats belangrijk dat jij je bewust bent van het feit dat in de klas op de eigen cultuur gebaseerde aannames en verwachtingen voortdurend een rol spelen, zowel in de interactie tussen jou en de cursisten als tussen cursisten onderling. Zelfs tussen cursisten en het lesmateriaal bestaan verwachtingen en vooroordelen, zoals we in Hoofdstuk 1 hebben gezien. Je hoeft de culturen waar je cursisten uit komen niet allemaal grondig te kennen; je moet er in beginsel voor openstaan. Als er een situatie van onbegrip ontstaat, vraag je dan altijd af of hier interculturele aspecten aan ten grondslag kunnen liggen en vraag ernaar of maak ze bespreekbaar, onder vier ogen of in de groep. Bewaak het onderlinge respect. Welk onderwerp jij, een cursist of het lesmateriaal ook aansnijdt, ga uit van uitwisseling van kennis en gevoelens. Behandel alles vanuit een dubbelperspectief: dit doen wij, wat doen jullie in deze situatie, wat zijn de overeenkomsten, wat zijn de verschillen? Cursisten willen van alles vertellen, en ook van alles weten, maar niet per se horen dat zij het moeten gaan doen zoals wij het in Nederland doen.

INTERCULTURELE INTERACTIE IN DE NT2-KLAS

1. Al enkele lessen is een beginnersklas bezig geweest met 'iets bestellen in een restaurant'. Regelmatig zijn de termen 'voorgerecht', 'hoofdgerecht' en 'nagerecht' langsgekomen. En toch vraagt een cursist na enkele lessen weer: 'Wat is voorgerecht, wat is nagerecht?' De docent geeft de uitleg die ze steeds gegeven heeft (met nadruk op vóór en ná), en geeft bovendien opnieuw voorbeelden ('Soep is bijvoorbeeld een voorgerecht'). Ondertussen vraagt ze zich bij zichzelf af waarom de cursist het nog steeds niet begrijpt.

In plaats van te herhalen had ze beter kunnen vragen waarom de cursist de woorden almaar niet begreep, of hoe de eetgewoontes in zijn eigen land waren. Dan was ter sprake gekomen dat in zijn land alles tegelijk op tafel wordt

gezet, en het niet uitmaakt of je eerst de zoetheid eet of pas aan het einde. Een Japanse cursist had kunnen uitleggen dat bij hen de soep juist als laatste wordt gegeten.

2. In een les over 'milieu' en 'het scheiden van afval' vraagt de docent waar het schoner is, in India of in Nederland. 'In India,' antwoordt een cursist. 'Daar zijn minder fabrieken.' 'Nee,' zegt de docent, 'in Nederland, want hier wordt het huisvuil opgehaald. In India ligt alles te stinken op straat.' Het moge duidelijk zijn dat alleen al het woord 'nee' en het volstrekt niet ingaan op het antwoord van de cursist, van weinig respect getuigt, laat staan de opmerking over het stinkende afval in de Indiase straten.

NB: Ook gebaren en lichaamstaal kennen interculturele verschillen. Als docent maak je ongemerkt gebruik van onze 'gewone' gebaren, terwijl die door je cursisten als onbeleefd of onplezierig kunnen worden ervaren. In sommige culturen bijvoorbeeld is wijzen met de vinger niet beleefd. Je kunt dan wanneer je iemand individueel wilt uitnodigen om iets te zeggen, zijn naam gebruiken of een open gebaar maken met je hele hand.

MOTIVATIE GAANDE HOUDEN

Een stimulerende houding van de docent, relevante leerstof, succeservaringen en een motiverende groep spelen alle een belangrijke rol in het leerklimaat. Ook activiteiten als een kort informeel gesprek over eigen belevenissen aan het begin van de les, of stilstaan bij het feit dat iemand jarig is dragen bij aan een goede sfeer in de klas en zorgen voor gemotiveerde cursisten. Zij zullen hun leertaken met plezier uitvoeren en meer tijd aan het leren besteden, met een lagere absentie. Een gemotiveerde cursist leert onmiskenbaar sneller.

Hou dus de bekende steekwoorden in de gaten: maak je lessen interessant, plezierig, zinvol. Maar blijf ook beseffen dat dit subjectieve begrippen zijn. Zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven, ervaren cursisten niet alle activiteiten die de docent aanbiedt (werken in groepjes, spellen, liedjes) altijd als plezierig of zinvol.

Een ander kernbegrip is succes. Laat cursisten regelmatig succes ervaren door middel van positieve feedback. Verwijs regelmatig naar eerder behaalde goede resultaten. Geef cursisten bij iedere uiting niet alleen aan wat fout gaat, maar juist ook wat al goed gaat. Belangrijk voor succeservaringen zijn ook de eisen die je stelt: die moeten binnen het bereik van de cursist liggen. Ze moeten wel uitdagen tot een vervolgstap, maar niet te moeilijk zijn. Naast uitdaging is ook haalbaarheid een belangrijke motivator. (Strybol 2011)

DE MOTIVATIE VASTHOUDEN

'We kunnen de motivator *haalbaarheid* wat prominenter naar voren brengen door een haalbaar doel in te zetten: "Aan het einde van de week kunnen jullie een heel verhaal vertellen."

Motivaties bieden we ook in de feedback die we geven, zowel individueel (mondeling en schriftelijk) als in de groep. Als iemand een sappig verslag vertelt van het afgelopen weekend, ga je als docent uiteraard niet te moeilijk doen over foutjes die in dat verhaal sluipen. We zien het als een goede oefening in vlotter spreken. Maar vergeten we niet ook te zeggen dat onze cursist wel heel erg sappig kan vertellen? Dat het prettig is om naar hem te luisteren? Kunnen we hem niet aanstellen als verteller van de groep? Of eens analyseren wat een verhaal goed maakt? Dat is een verschil in focus, en die aandacht werkt heel motiverend.

Als een cursist een verbeterde taak opnieuw maakt en aanbiedt, kunnen we aantonen dat hij vorderingen heeft gemaakt (de cursist ervaart haalbaar succes) en hem belonen met extra punten. Maar kunnen we niet beter ook waardering uitdrukken voor de gedrevenheid van de cursist, wat een sterke kernkwaliteit is? Zouden we bovendien niet vermelden dat dit ons erg veel plezier doet? Dat we die inspanning als lesgever én als persoon erg waarderen?' (Strybol 2011)

Door 'achteraan te beginnen' kun je de cursisten soms beter motiveren om een taak uit te voeren. Over het algemeen is de leercyclus: eerst iets nieuws aanbieden, elementen daaruit oefenen en pas aan het einde een grote, meer open opdracht geven waarin het nieuwe moet worden toegepast. Op deze manier loop je echter het risico dat de cursisten een deel van de les moeten oefenen met dingen die ze al kennen, wat niet erg motiverend is. In plaats daarvan kun je cursisten eerst een taak laten uitvoeren (bijvoorbeeld de weg vragen of een boodschap doen), waaruit al doende blijkt wat ze al weten en wat ze nog nodig hebben. Pas daarna bied je teksten of voorbeelden aan met daarin de taalelementen die nog ontbreken voor het uitvoeren van de opdracht.

DUIDELIJKHEID GEEFT HOUVAST

Cursisten moeten hun verplichtingen kennen, en jij als docent houdt er toezicht op dat die worden nageleefd.

Bespreek de regels en ook hoe jij de naleving daarvan controleert. Begin bij presentie, op tijd komen en manieren om af te melden. En wat wordt er verwacht met betrekking tot het huiswerk: moeten ze dat inleveren? Zo ja, wanneer en hoe krijgen ze het terug? Zo nee: hoe kunnen cursisten zelf controleren of hun uitwerking voldoet, en hoe kom je er dan in de les op terug? Geef altijd aan waaraan een opdracht moet voldoen en geef goede

feedback op het resultaat. Weten wat je kunt, wat je niet kunt en wat je nog moet doen om de leerdoelen te behalen stimuleert en motiveert, in tegenstelling tot geen idee hebben waar je staat of waar je naartoe moet.

Vaste gewoontes in de klas, zoals vooruitkijken aan het begin van de les, en terugblikken aan het einde, of regelmatig samenwerken en ook regelmatig moeten wisselen van partner, zorgen eveneens voor duidelijkheid en houvast en dragen daarmee bij aan een goed leerklimaat.

3.2 EEN RIJK LEERKLIMAAT

DE ROL VAN DE DOCENT

Je belangrijkste rol is: organiseren dat er geleerd wordt. Bij het voorbereiden ga je uit van de leergang en bedenk je hoe en in welke volgorde de activiteiten moeten worden uitgevoerd, rekening houdend met de doelen maar ook met de leerstijlen van de cursisten (zie Hoofdstuk 1, Kenmerken van de NT2-leerder). Je bent de aangever, degene die op weg helpt, suggesties geeft over hoe het verder kan gaan, een cursist over een moeilijk punt heen helpt en aanmoedigt Nederlands te blijven spreken. Soms ben je deelnemer aan het gesprek, om meer betrokkenheid met het leerproces te creëren. Pas echter op dat je het gesprek niet domineert. Op alle activiteiten geef je feedback, vooral op inhoud: wat ging heel goed, waar moet nog aan worden gewerkt?

VEEL TAALAANBOD

Cursisten verwerven **B** taal door er veel mee geconfronteerd te worden. Ze krijgen eerst voorbeelden van het Nederlands aangeboden. Dit wordt in de taalverwervingsliteratuur *taalaanbod* **B** of *input* **B** genoemd. Het taalaanbod moet begrijpelijk zijn en aansluiten bij de interesse van de cursisten. Idealiter zorg je ervoor dat het taalaanbod 'slim' in elkaar zit, dat wil zeggen dat het enerzijds aansluit bij het niveau van de cursisten, en anderzijds nieuwe elementen bevat en iets boven hun niveau is, zodat het taalaanbod ook nuttig is voor niveauverhoging. Het taalaanbod in de NT2-les begint vaak met een lees- of luistertekst die een aantal nieuw te leren elementen bevat. Dat kunnen woorden zijn, taalhandelingen **B** of grammaticale fenomenen.

Veel laten luisteren naar en lezen in het Nederlands, op het niveau van de cursisten zelf, zorgt voor veel taalaanbod. Ook buiten de leergang om is alles wat je als docent in het Nederlands zegt voor de cursist belangrijk taalaanbod.

Leer cursisten gebruik te maken van het taalaanbod van alledag. Zij zullen zelf kiezen wat voor hen interessant is. In een klassengesprek over wat zij zoal proberen te beluisteren of lezen zullen sommigen zelf aangeven dat ze hiermee moeite hebben omdat zij niet alles begrijpen. Leer diegenen de strategie om zich te focussen op wat ze wél begrijpen,

niet op wat ze níét begrijpen. Een compleet weerbericht zal misschien te moeilijk zijn, maar kunnen ze een aantal woorden eruit herkennen?

BUITENSCHOOLSE OPDRACHT

Geef je cursisten opdracht om bijvoorbeeld één keer per week op een vast moment iets te vertellen wat ze buiten school hebben gehoord/gelezen en wat ze willen delen met de anderen, of waarover ze meer willen weten van jou. Misschien een lied, een tekst bij de bushalte of iets wat iemand zei of vroeg.

GROTE VARIATIE AAN ACTIVITEITEN

De meeste taallessen bevatten een mix aan activiteiten. Sommige zijn meer gefocust op verwerven **B** en sommige meer op leren. De meeste docenten volgen niet slechts één visie op het leren van een taal (communicatief, taakgericht, audio-linguaal, grammatica-vertaalmethode); eclectisch te werk gaan lijkt het beste antwoord op de verschillende ideeën over hoe mensen een nieuwe taal leren. Het gaat erom de balans te vinden tussen activiteiten en oefeningen: hoe betrek je cursisten bij het leerproces, hoe creëer je gelegenheid om hun kennis en taalproductie te activeren? (Bossers e.a. 2010, p. 60 e.v.)

Hetzelfde geldt voor de meervoudige intelligentie **B** (multiple intelligence) (zie Hoofdstuk 6, Differentiëren). Omdat bij de ene persoon de visuele intelligentie beter is ontwikkeld en bij de andere bijvoorbeeld de muzikale intelligentie eruit springt, is het zaak om verschillende stimuli af te wisselen:

- Visuele stimuli: sommige cursisten 'verstaan' een woord pas als ze het ook hebben kunnen lezen. Ook beeldmateriaal of lichaamstaal bieden de visueel intelligente persoon ondersteuning bij het leren van de taal.
- Auditieve stimuli: bij elke taalleergang wordt veel auditief materiaal aangeboden in de vorm van luisterteksten. De auditief intelligente leerder kan sommige woorden of zinnen bijvoorbeeld ook beter onthouden aan de hand van liedjes of taalriedels **B I**.

Geef dus op één punt in de les gestructureerde oefeningen voor de analytische leerders, maar geef tegenwicht door op een ander moment meer communicatieve activiteiten aan te bieden.

Als je in de gelegenheid bent zelf een leergang te kiezen, kun je proberen een leergang te nemen die al een grote afwisseling aan oefeningen biedt. Je kunt op de website een overzicht van de meest gebruikte leergangen NT2 **I** bekijken. Wanneer je door de instelling waar je lesgeeft gebonden bent aan een leergang die weinig afwisselende activiteiten biedt, kun je zelf aanvullende oefeningen bedenken. Handige hulpmiddelen daarbij vind

je in het boek *Actief met taal* (De Coole en Valk, 2010). Ook vind je adviezen onder Praktische tips (zie hieronder).

CREËREN VAN GELEGENHEID OM TE SPREKEN

Een rijk leerklimaat geeft de cursisten ook veel gelegenheid om de taal te gebruiken en ermee te stoeien. Enerzijds zijn er spreekactiviteiten die je als docent volledig onder controle kunt houden, zoals het laten herhalen van vragen en zinnen (*drillen*), zowel in koor als individueel. Anderzijds geef je cursisten gelegenheid om in paren of kleine groepjes aan spreekactiviteiten te werken, en moet je accepteren dat je niet álles kunt controleren. Dat hoeft ook niet. In de eerste plaats gaat het er vooral om dat je de drempel om in de nieuwe taal te spreken voor de cursisten verlaagt en de spreektijd voor ieder van hen verhoogt. In de tweede plaats: door de taal veel te (moeten) spreken, kunnen cursisten meer experimenteren met de taal en zelf ontdekken wat in hun kennis de leemtes zijn en waar ze dus nog aan moeten werken (outputhypothese **B**).

Je kunt als docent niet overal bij zijn, dus laat de cursisten ook elkaar helpen en corrigeren of om verduidelijking vragen. Samen kunnen ze hun antwoorden controleren vanaf een antwoordblad of sleutel elders in het boek. Je kunt aangeven waar ze iets kunnen opzoeken, bijvoorbeeld in een woordenlijst bij een hoofdstuk, of een overzicht van benodigde taalhandelingen **B** of grammaticaregels.

Door cursisten met elkaar te laten overleggen over grammaticaoefeningen of over de antwoorden op de vragen bij leesteksten, creëer je gelegenheid om te spreken. Ook voor het oefenen van schrijfvaardigheid geldt: cursisten kunnen samen, in overleg, bijvoorbeeld een brief of kaartje schrijven.

4 PRAKTISCHE TIPS

BEREID DE LES GOED VOOR

Goed klassenmanagement draagt bij aan een veilig en rijk leerklimaat. Zorg voor een goede voorbereiding en organisatie (zie Hoofdstuk 3, Lesvoorbereiding), duidelijke instructies (zie Hoofdstuk 4, Instructies geven), duidelijke overgangen naar een volgend onderdeel en duidelijkheid over routines in de klas: wanneer wil je dat het stil is, wanneer mag er activiteit zijn, hoe ga je om met het geven, innemen en teruggeven van huiswerk, et cetera.

DOE AAN WARMING-UP

Zorg voor een laagdrempelig begin van de les: een kort praatje met iedereen die binnenkomt, zoals aan het begin van dit hoofdstuk in de casus, maar ook een gezamenlijke start, niet te moeilijk, niet direct iets nieuws, enkel bedoeld om de aandacht te richten op de leerstof, zoals het voorbeeld in het kadertje hiernaast.

OPWARMERTJES

Bij binnenkomst kun je met de aanwezigen spreken over actualiteiten die de cursisten zelf naar voren brengen, zoals de verjaardag van een kind, een ziek familielid of de net gevallen sneeuw.

Begin het gezamenlijke deel bijvoorbeeld met een praatje of een quiz over de kalender, het weer en het nieuws, of met korte filmpjes van YouTube die aansluiten bij het thema van de vorige les. Ook al is de tekst soms te moeilijk, door de beelden te laten beschrijven komt er toch wat taalproductie op gang en herhaal je woordenschat. Liedjes (Van Loo & De Vries 2004) zijn ook geschikt als opwarmertje.

DOE EVENTUEEL OEFENINGEN IN KOOR

Het voordeel van kooroefeningen is dat ze veiligheid creëren voor iedereen. Na een tijdje heb je voldoende ervaring om afwijkingen door individuen in het koor op te pikken. Je kunt die voor de hele groep bespreken en nog eens oefenen, of je kunt aantekeningen maken om later nog eens individueel te oefenen met degenen die problemen hadden. Gebruik kooroefeningen voor het aanleren van ritme en intonatie (maak gerust dirigeegebaren). Denk bij oefeningen in koor ook aan taalriedels (**B II**), delen van liedjes en gedichtjes. Na het herhalen in koor kunnen dezelfde zinnen geoefend worden, individueel en in beurten in de groep: nu kun je het tempo opvoeren. Geef willekeurig beurten, dat houdt de aandacht beter vast dan wanneer je het rijtje afgaat. Je kunt de cursisten toestaan eerst het gevraagde voor zichzelf te murmelen, voordat zij het hardop zeggen. Dat geeft cursisten vaak meer zelfvertrouwen.

STIMULEER INTERNE MONOLOGEN

Als buitenschoolse en veilige spreekopdracht kun je de cursisten stimuleren tot interne monologen in het Nederlands: 'Als je naar huis gaat, doe dan alsof er een blinde persoon naast je loopt of zit en beschrijf hem wat je ziet of doet', of: 'Je ziet iemand op straat of in de bus: hoe ziet hij eruit? Bedenk wat zijn beroep zou kunnen zijn, waar hij volgens jou (niet) van houdt. Hoe zou een gesprekje met hem kunnen gaan?'

VOLG DE LEERGANG (MET EVENTUEEL EXTRA OEFENINGEN)

Volg zo veel mogelijk een bestaande leergang; deze is afgestemd op het niveau en de gewenste doelen van de doelgroep. De auteurs zullen rekening hebben gehouden met een goede opbouw bij het leren van de woordenschat en grammatica. Als je vindt dat de leergang tekortschiet, bijvoorbeeld in de mate van herhaling, stimulering van taalproductie of afwisseling van activiteiten, kun je zelf voor aanvulling zorgen. Als je een beginnende docent bent, is dit echter nog niet aan te raden. Als je zelf extra oefeningen gaat ontwik-

kelen moet je namelijk zorgen voor een goede aansluiting bij de leergang, en daarvoor is enige leservaring nodig.

Veel ideeën voor activiteiten rondom taalleren vind je in *Actief met taal* (De Coole en Valk 2010) en *Dictogloss* (Kuiken en Vedder 2000). Met behulp van deze bronnen kun je oefeningen maken met de woorden uit de leergang. Ook de didactiekboeken die bedoeld zijn voor docenten vreemde talen zijn goed te gebruiken om ideeën op te doen voor de NT2-les. Een voorbeeld is *Essential teacher knowledge* (Harmer 2012).

Het is niet aan te raden materiaal te gebruiken uit een andere leergang. Meestal sluit dat maar gedeeltelijk aan. Er komen ongetwijfeld onbekende woorden en structuren in voor. Cursisten zijn dan meer bezig met de nieuwe taalelementen te begrijpen, dan met het oefenen van het bekende.

AANVULLEND LESMATERIAAL

'Ik wilde extra oefenen met de modale hulpwerkwoorden: kunnen, mogen, moeten, willen en zullen. Het thema in de leergang was iets bestellen in een restaurant. Ik wilde dat de cursisten nog eens extra zouden oefenen omdat deze werkwoorden een onregelmatige vervoeging hebben (*hij kan* i.p.v. de bekend veronderstelde *stam+t*), en dat de werkwoorden worden gevolgd door een tweede werkwoord aan het einde van de zin (ik heb dorst, ik wil graag iets *drinken*).

Ik gebruikte een oefening uit een grammaticaoefenboek. Daarin stonden zinnen als: "Kun jij blokfluit spelen?" De cursisten braken niet hun hoofd over de vorm van *kun* of over de positie van *spelen* in de zin, maar over de betekenis van *blokfluit*.'

LET OP GEVOELIGHEDEN

In NT2-leergangen vind je vaak opdrachten geformuleerd vanuit onze eigen cultuur. In Nederland is altijd alles bespreekbaar. We willen maar al te graag de cursisten emanciperen en ook mondig maken. Ze moeten kunnen klagen, hun mening geven of discussiëren over gevoelige onderwerpen.

Maar deze benadering kan mensen uit een andere cultuur doen dichtslaan. Er is geen eenduidig recept over hoe je hiermee kunt omgaan, het is vooral van belang dat je je ervan bewust bent en jezelf steeds afvraagt: kan dit in mijn groep, is er in de groep sprake van veiligheid, wederzijds respect, zijn cursisten getraumatiseerd als het gaat om bijvoorbeeld je eigen mening geven (politieke vluchtelingen), zijn ze het gewend?

Eventueel kan een cursist een rol krijgen waarin hij niet per se zijn eigen mening hoeft te vertolken. Leg dan vooral de nadruk op het overbrengen van de boodschap, niet op de mening zelf.

BIED EXTRA ONDERSTEUNING

Bedenk dat sommige cursisten zich moeilijk in een rol kunnen verplaatsen die ver van hen af ligt. Ter ondersteuning bij vrijere spreekoefeningen kunnen onzekere cursisten in een eerste fase lijstjes met zinnen of woorden bij de hand houden om op terug te vallen. Later proberen ze het dan nog eens zonder ondersteuning.

5 EINDOPDRACHTEN

OPDRACHT 1 ONVEILIGE SITUATIES

Hieronder worden verschillende situaties beschreven. Geef per situatie aan:

- wat er vanuit het oogpunt van een veilig en rijk leerklimaat bezwaarlijk is aan het handelen van de docent;
- wat je eventueel kunt doen om deze bezwaren te ondervangen.

› **Bespreek met studiegenoten of collega's een aantal van dergelijke casussen uit je eigen praktijk of post iets op het forum op de internetpagina en lees de bijdragen van anderen.**

- Aan het begin van de les bespreekt een docent altijd de fouten die de cursisten in het huiswerk gemaakt hebben. Hij projecteert of schrijft de fouten die gemaakt zijn op het bord. Vervolgens zegt hij: 'Kijk, hier hebben we een paar zinnen van Panos. In de eerste zin staat: "Morgen ik kom naar jij thuis." Dat "morgen ik kom" fout is, moeten jullie nu onderhand wel weten. We hebben de hele week geoefend met inversie B. Christina is goed in grammatica. Christina, welke andere fouten staan er nog in de zin?'
- In een les over eetgewoonten gaat de docent in op het al dan niet eten van varkensvlees: 'Moslims mogen geen varkensvlees eten. Wie van jullie is moslim? Steek even je hand op.' (Abdullah steekt zeer aarzelend zijn hand op.) 'Abdullah, je hoeft je er heus niet voor te schamen hoor. Leg eens uit, waarom eten moslims geen varkensvlees?' (Even later, na de uitleg van Abdullah:) 'En wie van jullie eet er wel varkensvlees?' (Nadat enkelen hun hand hebben opgestoken sluit de docent het onderwerp af met:) 'De meeste Nederlanders eten varkensvlees, daar zullen jullie aan moeten wennen.'
- In een klas met laagopgeleide cursisten die pas twee maanden les hebben, introduceert de docent het nieuwe thema: 'Waar is het?' De docent: 'Vandaag gaan we een spreekopdracht oefenen over de weg wijzen. Jullie hebben vast wel eens meegemaakt dat je niet weet waar iets is. Ik zoek twee vrijwilligers die voor de klas komen en een

spreekoefening naspelen. Jullie krijgen van mij een kaartje met aanwijzingen. De ene cursist zoekt het postkantoor en vraagt de ander de weg. De andere cursist wijst hem de weg. O ja, en we gaan het gesprek ook opnemen op video, zodat we het kunnen nabespreken. Geen vrijwilligers? Dan wijs ik er twee aan.'

OPDRACHT 2

Bedenk bij onderstaande thema's hoe je ze op een voor de cursisten veilige manier ter sprake kunt brengen.

1. Het verbeteren van de slechte uitspraak van een van de cursisten.
2. De leergang nodigt uit tot een discussie voor of tegen het huwelijk en echtscheiding.
3. Een docent geeft les aan een groep asielzoekers. De les gaat over wonen.

› **Discussieer over je antwoorden met studiegenoten of collega's of post je bijdrage op de website en lees de bijdragen van anderen.**

3

LESVOORBEREIDING

